

19.11.2020

Click or tap here
to enter text.
**IHMISKAUPAN UHRIEN AUTTAMISTA KOSKEVAN LAINSÄÄDÄNNÖN UUDISTAMISTA VALMISTELEVA
TYÖRYHMÄ**

Aika Torstai 19.11.2020 klo 13.00-15.00

Paikka Skype

Läsnä:

Jari Keinänen (pj.)/STM
Minna Viuhko (siht.)/STM
Laura Terho (siht.)/STM

Måns Enqvist/POHA
Saara Heinonen/UM
Roope Jokinen/SM
Sari Karisto/Helsingin kaupunki
Sari Kärkkäinen/THL
Mia Luhtasaari/OM
Katri Lyijynen/Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä
Pia Marttila/Rikosuhripäivystys
Mikko Sipilä/Syyttäjälaitos
Juha-Pekka Suomi/TEM
Anu Wikman-Immonen/Kuntaliitto

Pysyvät asiantuntijat:
Anniina Jokinen
Venla Roth
Anni Valovirta

1 Kokouksen avaus

Puheenjohtaja avasi kokouksen klo 13.07.

2 Asialistan hyväksyminen

Asialista hyväksyttiin ilman lisäyksiä.

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Sosiaali- ja terveysministeriö

Käyntiosoite
Besöksadress
Office

Puhelin
Telefon
Telephone

Faksi
Fax
Fax

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet

PL 33
00023 Valtioneuvosto

Meritullinkatu 8
Helsinki

0295 16001
+358 295 16001

02951 63415
+358 2951 63415

kirjaamo@stm.fi
stm.fi

3 Edellisten kokousten pöytäkirjojen hyväksyminen

Puheenjohtaja tiedusteli, onko työryhmän kolmannen tai neljännen kokouksen pöytäkirjoihin huomautettavaa tai onko niissä virheitä tai väärinymmärryksiä. 3. kokouksen pöytäkirjaan oli tehty pyynnöstä lisäyksiä. Kukaan ei ehdottanut muita korjauksia pöytäkirjoihin. Hyväksyttiin työryhmän 3. ja 4. kokousten pöytäkirjat.

4 Teemakeskustelu: Ihmiskaupan uhrin määrittely

Minna Viuhko esitteli lyhyesti työryhmän jäsenille etukäteen lähetetyn ihmiskaupan uhrin määritelmää koskevan muistion. Viuhko totesi, että muistion tarkoitus on toimia taustana työryhmän keskustelulle ja olla tiivis katsaus ihmiskaupan uhrin määritelmästä keskeisessä lainsäädännössä ja kansainvälisissä sopimuksissa. Tarkoituksena ei ole, että muistiossa olisi valmiita ehdotuksia siitä, miten ik-uhri pitäisi meneillään olevassa lainvalmistelutyössä määritellä. Muistion tarkoitus ei myöskään ollut lähteä laajemmin avaamaan esim. kv-sopimusten tai tutkimusten määritelmiä ik-uhrista. Viuhko toi esiin tyytymättömyyden esim. nykyisessä vastaanottolaissa olevaan määritelmään ja totesi, että työryhmän pitää pystyä tekemään parempi määritelmä, vaikka se onkin hyvin vaikeaa. Määritelmä on kiinteästi yhteydessä siihen, keiden katsotaan tulevassa lainsäädännössä olevan oikeutettuja ik-uhreille tarkoitettuun apuun ja palveluihin. Pohdittavana on myös se, miten auttamisen ja rikosprosessin välisen kytköksen löyhentäminen ja uhrin määrittely ovat yhteydessä toisiinsa.

Keskustelussa pohdittiin muun muassa sitä, pitäisikö määrittelyssä lähteä liikkeelle kv-sopimusten määrittelyistä ja mikä on rikoslain ihmiskauppa-määritelmän suhde uhrin määrittelyyn auttamista koskevassa laissa. Lisäksi keskustelussa tuli useaan kertaan esiin ihmiskaupan ja ns. ihmiskaupan lähirikosten suhde. Puheenvuoroissa tuli toisaalta esiin se, että olisi erikoista, jos ihmiskaupan määrittelyssä ei lähdettäisi liikkeelle kv-sopimusten määrittelyistä ja todettiin niiden olevan myös paras pohja määrittelylle. Toisaalta tuotiin esiin, että määritelmän pitää olla selkeä ja soveltamiskelpoinen. Lisäksi voi olla tarve määritelmälle, joka ei lähde liikkeelle ihmiskaupparikoksesta ja siitä, mitä rikoksentehtyjä on tehnyt, vaan pikemmin uhrin kokemuksista ja tarpeista. Määrittely on tarpeen, jotta esimerkiksi sote-ammattilaiset pystyvät työssään määrittelemään, että asiakas on ihmiskaupan tai sen kaltaisen hyväksikäytön uhri, siinä mielessä, että asiakas voi saada ik-uhreille tarkoitettuja palveluita ja heidän kohdallaan voidaan soveltaa ik-uhreja koskevaa lainsäädäntöä. Myös korvausten hakemisen näkökulmasta tulee olla selkeää, keiden kohdalla korvauksiin ollaan oikeutettuja.

Käytännössä ei kuitenkaan monesti ole helppoa määritellä, kuka on joutunut nimenomaan ihmiskaupan uhriksi. Sen lisäksi, miten uhri määritellään, kyse on myös siitä, kuka sen yksittäisissä tapauksissa määrittelee, ja onko kynnys riittävän matala, jotta avun piiriin pääsee, vaikka olisi vielä epäselvää, onko kyse juuri ihmiskaupasta. Epäselviä tapauksia ja "rajatapauksia" on varsin paljon (esim. pakkotyöhön / työvoiman hyväksikäyttöön liittyvissä tapauksissa). Ihmiskaupparikoksen ja sen lähirikosten (kuten kiskonnantapainen työsyryntä ja (törkeä) paritus) sijaan liikkeelle voitaisiin lähteä hyväksikäytöstä ja sen indikaattoreiden pohtimisesta. Muista maista on olemassa esimerkkejä siitä, miten ik-uhri voidaan tunnistaa ja miten tunnistaminen helpottuu, jos määrittely ei ole rajattu esim. vain poliisille.

Keskustelussa tuli esiin myös eduskunnan pakkotyöponsi, jossa todetaan: "Eduskunta edellyttää, että hallitus seuraa, esiintyykö sellaista ihmiskaupan kaltaista pakkotyötä tai vakavaa työperäistä hyväksikäyttöä, joiden uhrit eivät saa suojaa, koska rikokset eivät täytä ihmiskaupparikoksen tunnusmerkistöä rikosoikeudellisessa mielessä, ja ryhtyy tarvittaessa toimenpiteisiin." Kyse on siis siitä, pitäisikö pakkotyö määritellä ihmiskaupaksi vai onko olemassa myös pakkotyötä, joka ei ole ihmiskaupaa. Olisi hyvä, jos tämä selvitetäisiin nyt samalla, niin eduskunnalle voitaisiin vihdoinkin raportoida, että asiaa selvitetään. Asia on roikkunut pitkään ilmassa. Puheenjohtaja pyysi TEMin edustajaa selvittämään asiaa.

Keskustelussa myös pohdittiin, onko kyse ik-uhrin määritelmästä vai lain soveltamisalasta. Käytännössä on kyse molemmista. Lisäksi pohdittavaksi tulee se, koskeeko tuleva lainsäädäntö ik:n uhreja vai myös ik:n kaltaisen hyväksikäytön / ik:n lähirikosten uhreja. Käytännössä on haasteellista, jos määritelmä on kovin laava ja eri viranomaiset tekevät keskenään erilaisia tulkintoja. Puheenjohtaja totesi, että pyrkimyksenä on tehdä

mahdollisimman yhdenmukainen määrittely, mutta käytännössä täysin yhdenmukaiseen määritelmään ei voida päästä. Tavoitteena kuitenkin on valtakunnallisesti mahdollisimman yhdenmukainen tilanne.

Keskustelussa pohdittiin myös, voitaisiinko lainvalmistelussa ja määrittelykysymyksissä ottaa mallia muusta lainsäädännöstä. Miten esimerkiksi vammaiset henkilöt määritellään (erityis)palveluiden saajana? Voitaisiinko vammaispalvelulakia (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista) ja sen logiikkaa käyttää mallina tai esimerkkinä (lain suhde yleislainsäädäntöön, palveluiden turvaaminen, valtiokorvattavuus)? Voisiko tuleva laki olla eräänlainen järjestämislaki? Olisiko mahdollista ottaa etäisyyttä ihmiskaupan (rikosoikeudelliseen) määritelmään ja määritellä uhri vakavan hyväksikäytön ja väkivallan uhrina, joka tarvitsee apua ja tukea väkivallasta toipumiseen? Tämänkaltainen määritelmä olisi uhrilähtöisempi kuin rikoksesta ja rikoksentehtäjän tekemisistä lähtevä määrittely ja määrittelyssä korostuisivat uhrin tarpeet. Myös tällainen määritelmä voisi olla linjassa kv-velvoitteiden kanssa. Siihen, mitä asioita palveluissa pitäisi ottaa huomioon, saa apua EU:n ihmiskauppadirektiivistä.

Nykyisen lainsäädännön mukaan uhri voidaan poistaa auttamisjärjestelmästä, mikäli esimerkiksi tuomioistuimessa ihmiskauppasyite hylätään. Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston ja HEUNin tekemän selvityksen mukaan tätä pykälää myös sovelletaan auttamisjärjestelmässä. Vaikka rikosnimike ja rikosprosessi ovat eri asioita ja meneillään olevassa lainvalmistelussa pitäisi heikentää kytköstä nimenomaan rikosprosessiin, sen etenemiseen ja lopputulokseen, käytännössä näiden kahden erottelu on vaikeaa. Mikäli määrittely kytkeytyy rikosnimikkeeseen, se väistämättä kytkeytyy myös rikosprosessiin, jolloin rikosoikeusjärjestelmän toimijat määrittelevät, kuka on ihmiskaupan uhri. Käytännössä kuitenkin irtautuminen kokonaan rikosnimikkeestä on hankalaa ja on muistettava, että tälläkin hetkellä auttamisjärjestelmässä on paljon asiakkaita, joiden tapauksessa ei ole käynnissä rikosprosessia. Ik-uhriin määrittelyn kannalta olennaista on myös se, mihin kyseinen status johtaa ja mihin se oikeuttaa (takaako ik-uhriin asema esim. palveluita, joita ei muuten saisi).

Palveluiden saamisen ja niiden jatkuvuuden kannalta myös oleskelulupiin ja erilaisiin oleskelustatuksiin liittyvät kysymykset ovat keskeisiä. Tilanne on ulkomaalaisella henkilöllä erilainen kuin suomalaisella, joka hakee apua omasta kotikunnastaan. Myös oleskelulupien ja rikosprosessin välillä on yhteys, joka vaikuttaa palveluiden saamiseen. Jos uhri ei saa oleskelulupaa, hän ei voi oleskella maassa, eikä näin ollen saa palveluita. Joissain Euroopan maissa (esim. Belgia, Hollanti) ihmiskaupan uhrit voivat saada Suomea helpommin pysyvän oleskeluluvan, mikä on uhreille tärkeää elämän jatkon kannalta.

Keskustelun päätteeksi puheenjohtaja totesi, että tarvitaan hyvä ja selkeä määritelmä ja tämä termien ja asioiden määrittely on lainvalmistelun yksi perusta. Ei siis riitä, että vain kopioidaan se, mitä kv-sopimuksissa sanotaan. On hyvä peilata muuhun erityislainsäädäntöön (kuten vammaispalvelulaki). Myös esimerkkitapaukset ovat tarpeen (ketkä ovat ihmiskaupan uhreja, ketkä sen kaltaisen hyväksikäytön, ketkä eivät jne.). Tämän pohjalta käydään kokonaisuutta läpi ja katsotaan, mitä pystytään säätämään ja mitä ei.

5 Tulevien kokousten teemat ja kevään kokousten ajankohtien sopiminen

Alkuvuoden 2021 kokousteemat tulevat pääpiirteissään olemaan edellisessä kokouksessa esitellyn ja kokouksen jälkeen työryhmän jäsenille lähetetyn listan mukaiset. Teemat tarkentuvat kevään mittaan ja lisäksi esiin tulee varmasti muitakin kysymyksiä, joita työryhmässä tulee käsitellä.

Sovittiin kokouspäivät tammi-toukokuulle vuodelle 2021. Kokousajankohdat ovat **torstai 28.1.2021 klo 13.00-15.30**, **torstai 18.2.2021 klo 9.00-11.30**, **torstai 18.3.2021 klo 13.00-15.30**, **keskiviikko 21.4.2021 klo 13.00-15.30** ja **torstai 27.5.2021 klo 13.00-15.30**. Lisäksi pidetään kokous kesäkuussa ennen juhannusta, ajankohta sovitaan myöhemmin.

6 Jatkotoimenpiteet: valmistautuminen 14.12.2020 olevaan ohjausryhmän kokoukseen

Puheenjohtaja totesi, että ohjausryhmän kokouksessa joulukuussa ei esitellä mitään valmista, mutta on tärkeää tuoda siellä esiin lainvalmistelutyön näkökulma ja se, että lainvalmistelussa on erilaiset haasteet kuin ohjelmasella (vrt. sama ohjausryhmä toimii myös VN:n ihmiskaupan vastaisen työn koordinaattorin vetämän toimintaohjelmatyöryhmän ohjausryhmänä). Toimintaohjelman valmistelussa voidaan paremmin huomioida laajemmat näkökulmat. Ohjausryhmälle on hyvä viedä tiedoksi, että lainvalmistelutyössä on paljon haasteita edessä, eikä ratkaistavat kysymykset ole helppoja. Keskustellaan työryhmän seuraavassa kokouksessa ohjausryhmälle vietävistä asioista.

Seuraava kokous on perjantaina 4.12.2020 klo 9-11 Skypessä.

7 Muut asiat

Kokouksessa ei ollut muita asioita.

8 Kokouksen päättäminen

Puheenjohtaja päätti kokouksen klo 14.59.

Liitteet	1) Asialista 2) Muistio: Ihmiskaupan uhrin määritelmä (ks. Tiimeri)
Jakelu	Työryhmän jäsenet ja varajäsenet